

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КВАЛІФІКУЮЧИХ ОЗНАК
ДЕЗЕРТИРСТВА, ВЧИНЕНОГО В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО
ПЕРІОДУ, В БОЙОВІЙ ОБСТАНОВЦІ ТА ВОЄННОГО СТАНУ**

Мандзик Петро Іванович

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
член-кореспондент
Академія адміністративно-правових наук
м. Київ, Україна*

Хоменко Андрій Анатолійович

*здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії)
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

КК України, а точніше Особлива його частина, з поміж іншого містить значну частину різного роду кваліфікуючих ознак, що в сукупності з основними складами кримінального правопорушення утворюють кваліфіковані та особливо кваліфіковані їх складі, і в залежності від наявності цих ознак зростає ступінь суспільної небезпеки кримінально протиправного діяння, та відповідно і відповідальність особи, яка його вчинила.

Досліджувані кваліфікуючі ознаки дезертирства характеризуються умовами його вчинення.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України від 06.12.1991 № 1932-ХІІ «Про оборону України» «особливий період – це період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій» [1].

Статтю 1 Законом України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» також закріплено поняття «особливий період» та розширено його зміст, у зв'язку з чим «особливий період – це період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності

України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій» [2].

Обидва цих поняття об'єднує те що «особливий період» в Україні «настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, у зв'язку з чим можна дійти помилкового висновку, що дія особливого періоду обмежується строком мобілізації або періодом воєнного стану» [2].

Указом Президента України «Про звільнення в запас військово-службовців військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, призваних під час третьої черги часткової мобілізації відповідно до Указу Президента України від 14 січня 2015 року № 15» від 26 вересня 2016 року № 411/2016 хоч і прийнято рішення провести у вересні – жовтні 2016 року звільнення в запас військовослужбовців військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, призваних під час третьої черги часткової мобілізації відповідно до Указу Президента України від 14 січня 2015 року № 15 «Про часткову мобілізацію», крім тих, які висловили бажання продовжувати військову службу, проте виходячи із системного аналізу норм Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», закінчення періоду мобілізації не є підставою для припинення особливого періоду, так як Президент України не приймав рішення щодо переведення державних інституцій на функціонування в умовах мирного часу. Дана позиція, кореспондується із правовою позицією сформульована в постановках Верховного Суду від 14.02.2018 у справі № 131/1449/16-ц (касаційне провадження № 61-4157св18); від 14.02.2018 у справі № 727/2187/16-ц (касаційне провадження № 61-3951св18); від 20.02.2018 у справі № 640/4439/16-ц (касаційне провадження № 61-4304св18) (Постанова № 61-4304зпв18, 640/4439/16-ц); від 21.02.2018 у справі № 211/1546/16-ц (касаційне провадження № 61-4255св18) та ін.

На підставі викладеного під поняттям «особливий період» ми пропонуємо розуміти період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію

(крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій та триває до прийняття рішення про переведення державних інституцій на функціонування в умовах мирного часу.

Як і попередня кваліфікуюча ознака, вчинення дезертирства в умовах воєнного стану характеризується особливим правовим режимом в державі.

Статтею 1 Закону України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» закріплено, що «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [3].

Проаналізовані зазначені вище законодавчі дефініції доходимо висновку, що поняття «особливий період» та «воєнний стан» являються тотожні, чого не можна сказати про поняття «бойова обстановка».

М.І. Хавронюк поняття «бойова обстановка» розглядає як «певний стан військових з'єднань, частин (кораблів) та (або) підрозділів, за якими вони ведуть погоджені дії з метою знешкодження (розгрому) військового супротивника, оволодіння важливими районами (рубежами) або утримання їх і виконання інших тактичних завдань» 4 с. 102].

В.П. Бодаєвський поняття «бойова обстановка» розглядає у вузькому, як стан військ (сил) в умовах бою (основної форми тактичних дій) так і в широкому значеннях – стан військових частин, підрозділів (кораблів, літаків) під час здійснення ними тактичних дій по виконанню бойових завдань в обмеженому районі протягом короткого часу» [с. 183, 184]. Бойова обстановка може створюватися не тільки на фронті, але і в тилу (наприклад, під час десанту противника або повітряних нальотів), а також мати місце як у військовий час, так і в мирний час (наприклад, при ліквідації прикордонних конфліктів тощо) [5, с. 183, 184].

М.І. Панов поняття «бойова обстановка» розглядає як «період знаходження військової частини, підрозділу, окремих військовослужбовців

у безпосередньому зіткненні і протиборстві з противником, підготовка чи ведення бою (бойової операції). Обґрунтованою є позиція поіменованого автора, відносно того, що бойова обстановка, може виникнути як у воєнний, так і мирний час, наприклад, під час відбиття нападу на державний кордон України» [6, с. 13], що отримало своє підтвердження за результатами нашого кримінологічного дослідження. Так, за результатами вивчення судових вироків за 2014-2022 роки, нами встановлено, що за вчинення дезертирства в умовах бойової обстановки в Україні, за вироком суду, до кримінальної відповідальності було притягнуто 3 особи (з яких: у 2016 – 1 особа, у 2020 – 1 особа та у 2021 – 1 особа).

На підставі проведеного аналізу норм чинного законодавства та позицій вітчизняних вчених ми приходимо до висновку, що бойова обстановка, як кваліфікуюча ознака вчинення дезертирства в Україні, це сукупність об'єктивних обставин, які виникають у зв'язку з реалізацією тактичних військових дій в процесі ведення загальновійськового вогневого бою з метою знищення, противника, забезпечення оборони чи виконання інших бойових завдань, що здійснюється протягом обмеженого проміжку часу.

Вивчення кваліфікуючих ознак дезертирства в Україні та судової практики за його вчинення дозволило нам провести аналіз кваліфікації протиправних діянь за сукупності кримінальних правопорушень.

Як сукупність кримінальних правопорушень найчастіше кваліфікуються дії винного, який вчинив державку зраду та вчинив дезертирство (найбільше таких випадків вчинення дезертирств пов'язано з анексією АР Крим 2014 року) (ч. 1 ст. 111 та ч. 1 чи 2 ст. 408 КК України); залишив поле бою чи під час бою та вчинив дезертирство та заволодівши зброєю вчинив дезертирство (в першому випадку – ч. 2 ст. 408 і ст. ст. 418, 419, 420 або 421 КК України, а в другому – ч. 4 ст. 408 і ст. 429 КК); вчинив втечу з під варти відбуваючи покарання на гауптвахті (ст. 393 та 408 КК України); подання підробленого документа для приховування вчиненого дезертирства (ст. 358 та 408 КК України) тощо.

Література:

1. Про оборону України Закон України від 06.12.1991 № 1932-ХП. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХП Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

3. Про правовий режим воєнного стану Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Хавронюк М.І. Військові злочини: коментар законодавства / М. І. Хавронюк, С. І. Дячук, М. І. Мельник; відп. ред. М. Д. Дрига, В. І. Кравченко. К. : СК, 2003. 272 с.

5. Бодаєвський В. П. «Воєнний стан», «бойова обстановка» та «час перебування на військовій службі» як особливі обставини чинності кримінального закону щодо військових злочинів у часі. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. 2013. Т. 25(64). № 2. С. 180–186. *Серия «Юридические науки»*.

6. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. Х. : Право, 2011. 184 с.

7. Дячук С. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 3 кн. Київ, 2005. Кн. 3: Особлива частина. Коментарі до статей 255–447 Кримінального кодексу України. 584 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-26>

ПРОТИДІЯ КІБЕРАТАКАМ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Марчук Олександр Миколайович

*здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Богатько Денис Олегович

*здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Від початку війни стало відомо про велику кількість кібератак на Україну:

Варто згадати невдалу спробу атаки хакерського угруповання Strontium, які намагалися отримати доступ до комп'ютерних мереж в Україні, США та ЄС, щоб забезпечити тактичну підтримку фізичного вторгнення росії в Україну та викрасти конфіденційну інформацію.

До цього Держспецв'язку попереджувало про розповсюдження електронних листів з назвою «Військові злочинці РФ.htm», відкриття